

Bóna Judit – Murányi Sarolta (szerk.): A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig

(Budapest: Cser Kiadó – Eötvös Kiadó. 2022.)

Az anyanyelv-elsajátítás kutatása sok évtizedes mellőzöttség után az alkalmazott nyelvészet egyik legjelentősebb kutatási területévé vált. A nyelvészet, a pszichológia és a pedagógia elméleti és alkalmazott tudományainak határán álló terület új irányairól, kérdéseiről ad színes képet *A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig* című tanulmánykötet Bóna Judit és Murányi Sarolta szerkesztésében. A tíz írást végigolvasva képet kapunk az anyanyelv-elsajátítás kutatásának területeiről: a lexikai és pragmatikai fejlődés vizsgálata, a kétnyelvűség kérdésköre és az atipikus beszédfejlődés kutatása is megjelenik a kötet témái között. Emellett a beszédtechnológiai alkalmazások, valamint a gyermekirodalmi szövegek jellemzőinek kérdését is érintik az egyes tanulmányok – tudjuk meg a kötet Előszavából (7).

A lexikai és szintaktikai adaptáció idői mintázata az anyai dajkanyelvben című írást Harmati-Pap Veronika, Vadász Noémi, Tóth Ildikó és Kas Bence jegyzik (9–27). A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy míg a dajkanyelv fonológiai és prozódiai jellemzőivel sok írás foglalkozik, a szintaktikai és logikai vonatkozásokra kevesebb kutatás fókuszál. 29 anya-gyermek párossal készült kutatásuk korábbi eredményeik igazolásául is szolgál. Megállapítják, hogy míg a gyermekek életkora nemigen volt hatással az édesanyák által elmondott mesék szerkezetei elemeire, addig az anyai bőbeszédűség terén megfigyelhető a gyermekek életkorával növekedő tendencia.

Hámori Ágnes és Bóna Judit az *Ötéves gyermekek társalgásának jellemzői magyar nyelvű gyermek–felnőtt diskurzusokban* című tanulmánya (29–55) kiemelkedik a népszerű diskurzusvizsgálatok sorából, ugyanis azok ritkán irányulnak gyermeki beszélőkre. A kutatás során kirajzolódik az ötévesek beszélőváltás-képességének fejlettsége, valamint a szóátvételeik gyorsasága és jellemző ütemezési mintázata is. Érzékelhető a gyermekek részéről a szocializáció során elsajátított udvariasság, hogy miközben magas szintű a jósló feldolgozás, a szóátvétellel kapcsolatos interakciós és időzítési normákat nagy mértékben ismerik és követik.

Hagymási Judit és Kleiber Judit *A csak partikula gyermeknyelvi vizsgálata* című írásából (57–77) megtudjuk, hogy a kisgyermekek milyen mértékben képesek a *csak* partikulát diskurzusjelölői és logikai értelemben is helyesen használni. A nagy korpuszon végzett mérésük eredményei szerint a két funkció megoszlása arányos, s a kisgyermek beszélők adekvátan képesek használni azt grammatikai és pragmatikai téren is.

Murányi Sarolta a gyermekek narratív készségszintjének és a szülők gyermekirodalmi ismeretének összefüggéseit tárja fel *Az otthoni nyelvi környezet hatása a narratív fejlődésre – A Gyermeknyelvi Checklist című tanulmányában*

(79–93). A korábbi kutatások főként azt vizsgálták, hogy a gyermekek beszélnyelvi szintje miként függ össze a közös meseolvasással, a szülők olvasáshoz és nyelvi környezethez való viszonyával, valamint azzal, hogy a szülő ösztönzi-e a gyermeket a beszédre, s milyen megnyilatkozási lehetőségei vannak. A 3-4 és 5-6 évesek körében végzett kutatás viszont kimutatta, hogy a nagyobbak korcsoportjánál van összefüggés a szülők gyermekirodalmi ismereteinek és a narratív készségszintje között. Minél jártasabb a szülő a gyermekirodalomban, annál jobb a gyermekek narratív készségszintje is.

Laczkó Mária írása, *A hallott tartalom visszaadása a középiskolás korban című tanulmány* (95–112) arról ad képet, hogy a digitális írásbeliség korában milyen gyenge a halott szöveg értésének képessége, s a tartalmi visszaismétlésre a szüksézszerűség is jellemző. A két korcsoporton, szakközépiskolában és technikumban végzett kutatás kimutatta, hogy a szövegértés szintjében az iskolatípus sokkal meghatározóbb tényező, mint az életkor.

Nagy-Varga Zsolt érettségi előtt álló gimnazistákon végzett kutatásának eredményeit közli *A tanulói fogalmazások stilisztikai hibáinak szerepe a beszéd- és írásfejlesztésben* című írásában (113–132). A magyardolgozatok „aranyköpéseiből”, humoros hibáiból gyűjtött ki néhányat, s ezeken keresztül kérdőívben vizsgálta a tanulók „aranyköpésekhez” való viszonyát, létrejöttük vélt okait, valamint az elkerülésükre adott tanácsokat. A szerző fontos szerepet tulajdonít a humoros hibákkal, félreírásokkal való tanórai foglalkozásnak, ugyanis ennek szerepe lehet a tudatos nyelvhasználat fejlesztésében.

A Gyermeknyelvi sajátosságok vizsgálata szentimentelemzésen keresztül című tanulmányban (133–148) Hoss Alexandra és Viszket Anita egy gyermeknyelvi szentimentszótár készítésének javaslatát vázolják fel. A szótár a szavak negatív és pozitív értéktelítettségét, a gyermekek szavakhoz fűződő nyelvi viszonyát, valamint a különböző grammatikai elemek módosító szerepének ismeretét lenne hivatott rögzíteni. Az írásban összegyűjtik a szótárkészítéshez szükséges korpuszszövegeket, a szótárírás szempontjait, illetve az annotálás módszereit.

Bogdán Patrik *A gyermekirodalmi szövegek olvashatósági vizsgálata a szöveg grammatikai komplexitásán keresztül* című tanulmányában (149–166) Berg Judit mesekönyvein keresztül vizsgálja azt, hogy a korosztályra vonatkozó javaslatához (hány éveseknek ajánlja a szerző) milyen mértékben igazodik a szövegek grammatikai szerkesztettsége. A meseszövegek olvashatósági indexét elkészítve megállapítja azt is, hogy a magyar nyelvre jobban illő olvashatósági indexeket kellene felállítani.

Amikor a gyermek „fordítva ül a bilin” – új lehetőség a dadogó gyermekek terápiájában című írásban (167–184) a dadogó gyermekek terápiájára kapunk új javaslatot Somogyi Tímeától és Lajos Pétertől. A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a dadogással kapcsolatos szakirodalmak főként a diagnosztikáról, és kevésbé a korszerű kezelésekről szólnak. Egy olyan terápiát mutatnak be

esettanulmányukban, amelybe a jellemző családi anamnézis miatt a szülőket (a családot) is bevonják.

A Bécsben élő magyarság gyermekeinek „életébe” adnak betekintést Csire Márta és Wirker-Dobány Katalin a *Német–magyar kétnyelvű kisiskolások nyelvi kompetenciájának felmérése* című tanulmányukban (185–195). A kisiskolások hatékony nyelvikompetencia-fejlesztéséhez egzakt diagnózis használatát sürgetik: a feladatmegoldások (beszédértés) vizsgálata mellett a beszédhelyzet kezelését, a szókincs (igék száma), valamint az igealakokat, az igék mondatbeli helyét, illetve a kötőszók ismeretét figyelembe véve. A pontosabb elemzés segíthet a hatékonyabb nyelvtanári munkában.

A nyelvfejlődés folyamata koragyermekkortól kamaszkorig című kötet tíz tanulmánya nem „kész” téziseket, módszereket nyújt, hanem utat nyit az alkalmazott nyelvészet gyermeknyelvre irányuló kutatásaiban. Olyan témafelvetéseket, kutatómódszertani ötleteket osztanak meg a tanulmányok szerzői, amelyek számos további kutatásra sarkallhatják a szakértő olvasókat. Ezen kívül látteleket is ad arról, hogy a magyar nyelvtudomány sok évtizedes adósságát „törlesztve” milyen sokrétűen gondolkodik a gyermeknyelvről és annak kutathatóságáról.

BLANKÓ MIKLÓS
Eötvös Loránd Tudományegyetem
blanko.miklos@gmail.com